

**Wojciech Świtalski, *Uczenie się dorosłych w zabawie*,
Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, ss. 212**

Wykorzystywanie zabawy w edukacji dzieci uznaje się od dawna za skuteczną metodę dydaktyczną. Jej stosowanie nie budzi żadnych kontrowersji, a nawet jest zalecane w procesie nauczania dzieci. Efektywność poznawcza zabawy wynika z faktu, że jest ona naturalną aktywnością dziecka, czego nie można powiedzieć w odniesieniu do osób dorosłych. Stąd też brak propozycji dydaktycznych w edukacji dorosłych związanych z zabawą. Niekiedy uczenie się osób dorosłych w zabawie uznaje się za nieodpowiednie, niestosowne w wieku dojrzałym, czy nawet infantylne. Ten stereotyp myślenia z powodzeniem przełamuje Wojciech Świtalski w publikacji *Uczenie się dorosłych w zabawie*. Autor zauważa brak zainteresowania naukowców podjętą przez siebie problematyką, czego konsekwencją jest skromna liczba opracowań. Z drugiej strony wskazuje na częstą obecność zabawy w różnych sytuacjach życiowych osób dorosłych oraz wzrastające zainteresowanie połączeniem zabawy i uczenia się. Istotnym argumentem autora, przemawiającym za wykorzystaniem zabawy w uczeniu się dorosłych, jest także dynamiczny rozwój edukacji nieformalnej.

Monografia autorstwa Wojciecha Świtalskiego z wielu powodów zasługuje na zainteresowanie się nią potencjalnego czytelnika. Autor dostarcza obszernej wiedzy na temat istoty zabawy, podejścia do zagadnienia w perspektywie różnych dyscyplin naukowych oraz w świetle wybranych teorii andragogicznych. Przedstawia własną, oryginalną koncepcję badawczą oraz na podstawie wyników swoich badań jednoznacznie udowadnia, że dorośli mogą efektywnie uczyć się w zabawie. Czytelnik otrzymuje kompendium wiedzy o zabawie, m.in. dowiadyuje się, jaki jest zakres pojęć gry i zabawy, jakie cechy zabawy wyróżniają J. Huizinga, R. Caillois W. Okoń, M. Golka oraz jak w nowatorski sposób rozumieją zabawę S. Eberle i C. Garvey. Interesująca jest tutaj zwłaszcza autorska propozycja typologii zabaw (zabawy ruchowe, planszowe, z odgrywaniem ról, biesiadne, wirtualne, lo-

sowe, parazabawowe) wyrosła z krytycznego podejścia autora do istniejących w literaturze propozycji.

Praca Wojciecha Świtalskiego ma interdyscyplinarny charakter, przedstawia bowiem zabawę w ujęciu różnych dyscyplin naukowych. Dzięki temu czytelnik poznaje poglądy na zabawę takich filozofów jak Platon, Arystoteles, Kwintylian, Vives, Komeński, Locke czy Rousseau. Odwołując się do poglądów reprezentantów nauk o kulturze i społeczeństwie (R. Kantora, T. Palecznego, F. Znanieckiego, J. Combsa, M. Golki), autor zwraca uwagę na niemożność wyznaczenia jednoznacznych granic między pojęciami rozrywki i zabawy. Wiele miejsca poświęca kwestii zabawy w ujęciu pedagogiki. Podejmuje rozważania w obszarze pedagogiki kultury fizycznej (pokazując m.in. związek rekreacji fizycznej z zabawą), pedagogiki czasu wolnego (przypominając poglądy klasyka problematyki zabawy – A. Kamińskiego), pedagogiki zabawy (przedstawiając poglądy B. Śliwerskiego i zwracając uwagę na brak publikacji z tego zakresu), andragogiki i edukacji dorosłych (przedmiotem rozważań czyniąc treść podręczników opracowanych na potrzeby różnych szkoleń). Interesująca jest propozycja powołania nowej subdyscypliny zajmującej się zabawą o nazwie ludologia, której celowość podkreśla i uzasadnia autor.

Wiele miejsca zajmują także przemyślenia autora o pozycji zabawy w rozważaniach andragogów. Pokazuje on pojęcie uczenia się dorosłych na tle innych pojęć andragogicznych. Ustosunkowuje się krytycznie do terminologii związanej z uczeniem się dorosłych oraz przedstawia podejmowane dotychczas próby uporządkowania aparatu pojęciowego andragogiki. Odwołując się do propozycji D. Demetrio, przytacza pojęcie doświadczenia edukacyjnego. Uczenie się dorosłych przedstawia w perspektywie edukacji formalnej, pozaformalnej i nieformalnej. Opisuje wybrane koncepcje andragogiczne uczenia się dorosłych: P. Jarvisa (uczenie się egzystencjalne), D. Kolba (uczenie się przez doświadczenia), A. I D. Kolbów (ludyczna przestrzeń i zakres uczenia się). Dokładniej Wojciech Świtalski prezentuje koncepcję uczenia się K. Illerisa, którą przyjmuje jako podstawę interpretacji wyników badań własnych oraz opracowania autorskiego modelu uczenia się dorosłych w zabawie. W trzy wymiary uczenia się, zaproponowane przez Illerisa (poznawczy, emocjonalny i społeczny), wpisuje uczenie się dorosłych w zabawie i przekonująco uzasadnia swoją propozycję.

Badania opisane przez Wojciecha Świtalskiego zostały przeprowadzone w paradygmacie ilościowym. Autor połączył je z podejściem jakościowym na poziomie techniki badawczej i narzędzia badawczego. Zasto-

sował testy statystyczne (chi-kwadrat i współczynnik korelacji Pearsona), aby pokazać zależności między zmiennymi. Starannie opracował metodologię badań. Czytelnik otrzymuje precyzyjny opis przedmiotu i celów badań, problemów badawczych, zmiennych i ich wskaźników, strategii, metody i techniki badawczej, wykorzystanych narzędzi badawczych, terenu badań i doboru próby badanych, a także refleksje związane z przeprowadzeniem badań pilotażowych. Wszystkie podjęte przez siebie decyzje autor starannie, merytorycznie uzasadnia.

Na szczególną uwagę czytelnika zasługuje ta część publikacji, w której autor, odwołując się do koncepcji uczenia się Illerisa (trzech wymiarów uczenia się i czterech poziomów uczenia się) oraz wyników swoich badań, pisze o uczeniu się w zabawie badanych osób. Przedstawia wnikliwą i dokładną analizę materiału badawczego, poprzedzając ją informacjami o warunkach przeprowadzenia badań, przebiegu badań i osobach badanych. Dostarcza czytelnikowi wiedzy o rozumieniu zabawy przez badanych oraz zróżnicowaniu ich poglądów. Przedstawia wartości zmiennej niezależnej – zabawy osób dorosłych (warunków przebiegu zabawy i jej cech) oraz zmiennej zależnej – uczenia się osób dorosłych (rozumienia pojęcia uczenia się dorosłych w zabawie). Interesujący jest opis typów respondentów wyróżnionych ze względu na charakter zabawy (typ zorientowany na zabawę, niezorientowany na zabawę i częściowo zorientowany na zabawę) oraz specyfikę uczenia się dorosłych (typ zorientowany na uczenie się w zabawie, niezorientowany na uczenie się w zabawie, częściowo zorientowany na uczenie się w zabawie). Typologie te pozwoliły autorowi na wyróżnienie pięciu typów respondentów: typu zorientowanego na zabawę i na uczenie się w zabawie, typu zorientowanego na zabawę i częściowo zorientowanego na uczenie się w zabawie, typu częściowo zorientowanego na zabawę i częściowo zorientowanego na uczenie się w zabawie, typu częściowo zorientowanego na zabawę i niezorientowanego na uczenie się w zabawie oraz typu niezorientowanego na zabawę i niezorientowanego na uczenie się w zabawie. W obszarze andragogiki jest to pierwsza tego rodzaju typologia, można zatem mówić o jej nowatorskim charakterze. Ze względu na jej istotne walory poznawcze może stanowić inspirację dla badaczy zainteresowanych problematyką uczenia się dorosłych, w tym szczególnie nieformalnego uczenia się.

Otrzymane wyniki badań Wojciech Świtalski analizuje w kontekście teorii zabawy (w ujęciu M. Golki i S. Eberle), teorii uczenia się (trójwymiarowego modelu uczenia się K. Illerisa, uczenia się przez doświadczenie

D. Kolba) oraz uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego dorosłych. Rozważania zamykają postulaty andragogiczne sformułowane przez autora. Wyniki badań potwierdzają, że osoby dorosłe mogą uczyć się w zabawie zarówno w wymiarze poznawczym, emocjonalnym, jak i społecznym. Zabawę, szczególnie gry, można zatem wykorzystać w procesie uczenia się dorosłych. Badania wykazały trudności respondentów w przedstawianiu swoich emocji. Stąd też postulat zorganizowania (po zakończeniu zabawy) miejsca i czasu pozwalających na wyrażenie i analizę (w toku dyskusji) emocji towarzyszących procesowi uczenia się w zabawie. Wreszcie, autor zwraca uwagę na stosowanie zabawy adekwatnie do treści uczenia się dorosłych.

Publikację Wojciecha Świtalskiego *Uczenie się dorosłych w zabawie* z wyżej wymienionych powodów z pełnym przekonaniem polecam uwadze czytelników.

Ewa Skibińska

<https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>
em. prof. Uniwersytetu Warszawskiego